

YESEMİK ÇALIŞMALARI VE TILMEN HÖYÜK KAZISI

(1960)

Prof. Dr. U. Bahadır ALKİM

Gaziantep İli, İslâhiye İlçesi dolaylarında üç yıldan beri Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Türk Tarih Kurumu ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi adına Prof. Dr. U. Bahadır Alkım'ın başkanlığı altında Mühendis - Topograf Ferit Koper, Arkeolog Handan Alkım, Arkeolog Refik Duru, Foto uzmanı Arkeolog Aziz Albek, Topograf yardımcısı İsmet Demir, stajiyer Âkif Daî ve stajiyer Hulûsi Atahan'dan kurulu bir heyet tarafından yapılmakta olan arkeolojik çalışmalar bu yıl 20 Temmuz - 20 Eylül 1960 tarihleri arasında geliştirilmiştir. Yesemek'deki araştırmalar bitirilmiş ve Tilmen Höyüğünde geniş çapta bir kazıya başlanmıştır:

I. Yesemek çalışmaları

İslâhiye'nin 22 km. kadar güney-doğusunda bulunan ve Eski Ön Asya'nın en büyük heykel atölyesini temsil eden Yesemek'de bundan önceki üç mevsimde meydana çıkarılmış olan yüzlerce heykel taslağının tipolojik ve teknik etüdüleri tamamlanmış ve çizilen desenler mahallinde kontrol edilmiştir. Bu suretle, İmparatorluk devri Hitit sanatına bazı motiflerin geçmesi (meselâ Dağ Tanrısı, sfenks gibi) bakımından bir intikal atölyesi teşkil eden Yesemek bazalt taşocağındaki araştırmalar bitirilmiştir.

II. Tilmen Höyük Kazısı

İslâhiye'nin 10 km. kadar doğusunda kâin olup 1959 yazında bir hazırlık çalışmasına girişilen Tilmen Höyüğünde bu yıl geniş çapta bir kazıya başlanmıştır. 22 m. yükseklikteki Höyüğün tepesinde 25x

30 m. boyutunda açılmış olan çukurda yukarıdan aşağıya doğru aşağıdaki katlara rastlanmıştır:

En üst yüzeyde, 19. yüzyıl sonunda terkedilmiş olan köye ait evlerin temel kalıntıları ve göçebe Türkmenlerin çadır yerleri; bunların altında ise daha önceki katların yapı malzemesinden faydalanarak örülen ve iki safhalı Roma katına ait olup plân vermeyen temel duvarı yıkıntıları görüldü; bu yıkıntı içinde meydana çıkan bol sayıdaki mahallî Roma çanak-çömlek parçaları çeşitli profiller göstermektedir.

Roma katlarının altında kalın bir yangın molozuna rastlandı. Pek şiddetli bir tahribi gösteren bu molozun içinde iri kerpiç parçaları, anıtsal yapılara ait oldukları anlaşılan düzenli taş blokları, muhtelif mimarlık parçaları ve bu arada boyalı ve boyasız Demir Çağı keramik parçaları bulundu; ancak plân veren herhangi bir yapı kalıntısı görülmedi. Tilmen Höyüğünde geçen sene yaptığımız sondaja göre bu üst yüzeydeki moloz tabkalarının altında Demir Çağı katının gelmesi beklenmekte ise de, Höyüğün bu kesimindeki Demir Çağı yapılarının fazlasiyle tahribe maruz kalmış bulunması ve Roma devrinde, Demir Çağı mimarlık kalıntılarında geniş mikyasta faydalanılması plân veren Demir Çağı yapılarının bu alanda meydana çıkarılmasına imkân vermedi; bu itibarla geçen sene tesbit edilen ve I. Kültür Katı olarak adlandırılan tabaka 1960 kazı alanında müşahade edilemedi.

Buna mukabil bu kesif moloz ve yangın tabakasının altında II. Katın düzenli plân veren monumental mimarlık kalıntıları meydana çıkarıldı; açılan yapı büyük bir binanın bazalt ortostatlı batı kesimi, iç-avlusunun bir kısmı ve organik avlu kapısıdır. Doğu-batı doğrultusunda dörtgen biçiminde geliştiği görülen sarayın esas girişinin, henüz kazılmamış olan kuzeydeki dar kenarı içinde yer almış olması umulabilir.

Açılmış olan 12x22 m.'lik kısmı içinde ışık avlucuğunu, merdiven alt-yapısı ve batı odaları gibi bölümlerini tesbit ettiğimiz bu saray, Tell Açıana (=Alalah)'ın VII. katında bulunmuş olan ve M.ö. 1750 olarak tarihlendirilen Yarım- Lim Sarayına gerek plân ve gerek mimarî teknik bakımından pek benzemektedir. Bunlardan başka, ancak Yarım- Lim Sarayında kullanılmış olan ve ondan sonra Alalah' da hiç rastlanmayan âdeta beyaz bir çimentoyu andırır tazyik edilmiş toprak döşemenin aynine yine Tilmen Sarayında rastlanmış bulunmaktayız. Bu mimarî benzeşmeye ilâveten, bu kazı alanında meydana çıkan keramik parçalarının ve iki silindir mühürünün teknik ve üslûp bakımından Tell Açıana'nın VII. katındaki çanak-çömlek ve gliptiği fazlasiyle andırdığını

göz önünde tutarsak Tilmen Höyüğü'nün 11. katındaki bu sarayı M.ö. XVIII. yüzyıla tarihlendirebiliriz.

Tilmen'deki bu sarayın Tell Açıana'nın VII. katındaki Yarım- Lim Sarayına muhtelif bakımlardan benzemesi bazı tarihî sonuçlar çıkarabilecek mahiyettedir: Yamhat Kırallığının merkezinin Halap (=Halep) olduğu ve fakat Kıral Yarım- Lim zamanında Alalah'ın (=Tell Açıana) da bir müddet bu kırallığa başkentlik ettiği malûmdur. Bir Mari-tabletinde Yamhad Devletinin 20 Kırallıktan müteşekkil bir birlik olduğu kaydedildiğine göre Tilmen Höyüğü'nün II. katındaki bu sarayın, Yamhad birliğine dahil yirmi kıraldan birine ait olduğunu tahmin etmek yerinde olur sanırız.

Tilmen'in bu 11. kat Sarayı, Höyüğü'nün zirvesine nazaran 4m. derinliktedir. Bu sarayın diğer dairelerini açmayı ve daha derin katlara inerek 22m. yükseklikteki Höyüğü'nün müteselsil kültürlerini tesbit etmeyi gelecek dönemin çalışmalarına bıraktık.

Tilmen Höyüğü'nde geniş çaptaki kazılara devam edildikçe bölgenin arkeolojisi, tarihi ve tarihî-coğrafyası ile ilgili konularının aydınlanmasında önemli sonuçlar elde edileceği kanaatindeyiz.